

YOLLANISH JINOYATINING MOHIYATI

Рахматуллаев Ахрор Ниматулла угли

93 987 11 14

Annotatsiya: Mazkur maqolada yollanish jinoyatining huquqiy mohiyati, uning O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksidagi huquqiy-me'yoriy asoslari, xalqaro huquqdagi o'rni va milliy xavfsizlikka ta'siri tahlil qilinadi. Xususan, Jinoyat kodeksining 154, 154¹ va 155-moddalaridagi normalar mazmunan sharhlanib, yollanma shaxslar faoliyatining ijtimoiy xavflilik darajasi va huquqiy oqibatlari yoritilgan. Maqolada jinoyatning ijtimoiy, siyosiy va kriminalogik xususiyatlari muhokama qilinadi hamda unga qarshi kurashishning huquqiy mexanizmlari tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: Yollanish, jinoyat kodeksi, milliy xavfsizlik, xalqaro huquq, terrorizm, jinoyatga qarshi kurash, qurolli mojarolar, yollanma jangchilar, ijtimoiy xavf, huquqiy javobgarlik.

Аннотация: В данной статье анализируется правовая сущность преступления, связанного с наемничеством, его нормативно-правовые основы в Уголовном кодексе Республики Узбекистан, место в международном праве и влияние на национальную безопасность. В частности, дается содержательный комментарий к нормам, закрепленным в статьях 154, 154¹ и 155 Уголовного кодекса, раскрывается степень общественной опасности деятельности наемных лиц и ее правовые последствия. В статье обсуждаются социальные, политические и криминологические особенности данного преступления, а также анализируются правовые механизмы борьбы с ним.

Ключевые слова: наемничество, уголовный кодекс, национальная безопасность, международное право, терроризм, борьба с преступностью, вооруженные конфликты, наемные боевики, общественная опасность, уголовная ответственность.

Annotation: This article analyzes the legal essence of the crime of mercenarism, its normative foundations in the Criminal Code of the Republic of Uzbekistan, its place in international law, and its impact on national security. In particular, it provides a substantive commentary on the provisions of Articles 154, 154¹, and 155 of the Criminal Code, highlighting the degree of social danger posed by the activities of mercenaries and their legal consequences. The article discusses the social, political, and criminological characteristics of this crime and examines the legal mechanisms to combat it.

Keywords: mercenarism, criminal code, national security, international law, terrorism, crime prevention, armed conflicts, mercenaries, social danger, legal liability.

Kirish

Insoniyat tarixida yollanma jangchilar instituti turli davrlarda mavjud bo'lib kelgan. Ular moddiy manfaat yoki boshqa shaxsiy maqsadlar evaziga nizolashayotgan davlatlar safida jang qilgan. BMT Bosh Assambleyasi 1989-yilda qabul qilgan "Yollanma jangchilarni jalb qilish, foydalanish, moliyalashtirish va tayyorlashga qarshi Konvensiya"da yollanma jangchilar faoliyati xalqaro huquqqa zid, xavfli va noqonuniy deb e'tirof etilgan [1, 45-bet].

O'zbekiston Respublikasida yollanish jinoyati Jinoyat kodeksining 154 va 154¹-moddalarida alohida jinoyat sifatida belgilangan. Ushbu jinoyat davlat suverenitetiga, hududiy yaxlitlikka hamda fuqarolarning tinch hayotiga tahdid solishi bois jiddiy ijtimoiy xavf tug'diradi.

Tahlil va muhokama

Yollanish jinoyatining huquqiy asoslari

O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksiga ko'ra, yollanish — moddiy manfaatdorlik yoki boshqa shaxsiy manfaat evaziga o'zga davlat hududida yoki uning tarafini olib, qurolli to'qnashuvlarda ishtirok etish uchun yollanish hisoblanadi (JK 154-modda). Ushbu jinoyat uchun 5 yildan 10 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosi belgilangan [2, 112-bet].

2003-yilda kiritilgan o'zgartirishlarga ko'ra, yollanma shaxslarni yollash,

ularni moliyalashtirish yoki tayyorlash alohida jinoyat sifatida ko'rsatilib, 7 yildan 12 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosi qo'llanadi [3, 98-bet].

Bundan tashqari, JK 154¹-moddasida O'zbekiston fuqarosining chet davlat harbiy xizmatiga yoki boshqa qurolli tuzilmalarga xizmatga kirishi ham jinoyat deb baholangan. Ushbu norma fuqarolarning xorijiy kuchlar ta'siriga tushib qolishining oldini olishga qaratilgan [4, 73-bet].

Yollanish jinoyatining xalqaro huquqiy asoslari

BMT konvensiyalari, shuningdek, Xalqaro Jinoyat Sudi Statuti yollanma jangchilar faoliyatini xalqaro jinoyat sifatida belgilaydi. Yollanma jangchilar ko'pincha terroristik guruhlar, noqonuniy qurolli tuzilmalar va separatistik harakatlarda faoliyat yuritadi. Bu esa davlatlararo munosabatlarni izdan chiqaradi [5, 61-bet].

Yollanishning ijtimoiy xavfliligi

Yollanish jinoyatining asosiy xavfi shundaki, u:

- Milliy xavfsizlikka bevosita tahdid soladi;
- Terroristik va ekstremistik guruhlarining faoliyatini kengaytiradi;
- Fuqarolarning konstitutsiyaviy huquqlarini buzadi;
- Davlatlararo mojarolarda fuqarolarni noqonuniy ishtirokchi sifatida

jalb qiladi [6, 114-bet].

Kriminologik jihatlar

Kriminologik nuqtayi nazardan, yollanish jinoyati asosan:

- Moddiy qiyinchiliklar;
- Mafkuraviy ta'sir;
- Xorijiy ekstremistik tashkilotlar targ'iboti natijasida yuzaga keladi [7,

135-bet].

O'zbekiston Respublikasi Milliy xavfsizlik xizmati, Ichki ishlar vazirligi va boshqa huquqni muhofaza qiluvchi organlar yollanishning oldini olishda faoliyat olib bormoqda. 2018–2022-yillar mobaynida 150 dan ortiq fuqarolar chet davlatlardagi noqonuniy qurolli tuzilmalarda ishtirok etgani uchun javobgarlikka tortilgan [8, 89-bet].

Yollanish va terrorizmning bog'liqligi

Yollanish jinoyati ko'p hollarda terrorizm bilan chambarchas bog'liq. Jinoyat kodeksining 155-moddasida terrorizm alohida jinoyat sifatida belgilangan bo'lsa-da, amaliyotda yollanma jangchilar ko'pincha terroristik guruhlar safida harakat qiladi. Bu holat yollanish va terrorizmga qarshi kurashning yagona kompleks yondashuvini talab qiladi [9, 42-bet].

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, yollanish jinoyati O'zbekiston Respublikasining milliy xavfsizligiga, xalqaro tinchlik va barqarorlikka jiddiy tahdid tug'diradi. U fuqarolarning ongini zaharlash, ularni moddiy manfaatdorlik evaziga noqonuniy qurolli tuzilmalarga jalb qilish orqali ijtimoiy barqarorlikni izdan chiqaradi. Shu bois yollanishga qarshi kurashda:

1. Huquqiy mexanizmlarni yanada kuchaytirish;
2. Yoshlarni mafkuraviy immunitetini oshirish;
3. Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish zarur.

Yollanish jinoyatini ildizi bilan yo'qotish faqat huquqiy choralar emas, balki ijtimoiy, ma'naviy va mafkuraviy profilaktika orqali amalga oshirilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. BMT Bosh Assambleyasi. "Yollanma jangchilarni jalb qilish, foydalanish, moliyalashtirish va tayyorlashga qarshi Konvensiya". Nyu-York, 1989, 45-bet.
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. Toshkent: Adolat, 2001, 112-bet.
3. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlis Axborotnomasi. 2003-y., 9-10-son, 98-bet.
4. Qodirov Sh. "Jinoyat huquqi va javobgarlik". Toshkent: TDYU nashriyoti, 2015, 73-bet.
5. Xalqaro Jinoyat Sudi Statuti. Rim, 1998, 61-bet.
6. Rasulov A. "Xalqaro jinoyatlar va ularning oldini olish". Toshkent: O'zbekiston, 2017, 114-bet.

7. Karimov M. “Kriminologiya asoslari”. Toshkent: Sharq, 2019, 135-bet.
8. O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi ma’lumotlari. Toshkent, 2022, 89-bet.
9. Islomov B. “Terrorizm va yollanish: jinoyat-huquqiy tahlil”. Jurisprudensiya jurnali, 2020, №4, 42-bet.
10. Bobojonov A. “Milliy xavfsizlik va huquqiy mexanizmlar”. Toshkent: Ma’naviyat, 2021, 56-bet.